

Mindenszentek

– Most már biztos felébredt!

Idegesen pillantott apró karórájának kerek számlapjára. A fekete kis- és nagy-mutató pontosan eltakarták egymást, a piros másodpercmutató pedig ijesztő és kérlelhetetlen gyorsasággal rohant körbe. A busz viszont annál lassabban ván-szorog. Egy járat kimaradt, ami a menetrendről tájékoztató táblácska tanúsága szerint ilyenkor ünnepnapokon és munkaszüneti napokon fél óras veszteséget jelent. Vajon a mindenszentek ünnepnapnak vagy munkaszüneti napnak számít-e? Hiába indult el reggel idejében, mégsem nyert vele semmit. Hiába ért oda már fél hétkor a temetőbe, ott is legalább fél órát kellett várakoznia, mert csak hétkor nyitották ki. Sosem gondolta volna, hogy egy temetőben is lehet nyitva tartási meg zárva tartási idő, mint valami boltban. Különösen ilyenkor.

– Hol él maga? – válaszolta a kaput nyitó férfi, amikor ezt szóvá tette neki. – Ilyenkor kell csak igazán bezárni. Különben eltűnne minden, amit mozdítani lehet. Legfeljebb a hűlt helye maradna reggelre – tette hozzá nevetve, és fázósan összedörzsölte a tenyerét. Majd utána szólt:

– Viszont ma tovább vagyunk nyitva.

A sír rendbetétele is tovább tartott a tervezettnél. A tavaszi temetés óta eddig csak egyszer tudott időt szakítani magának, még valamikor nyáron, hogy leszedje a hervadt koszorúkat, virágcsokrokat, kigyomlálja a gazt, és egy pár rózsát tegyen a csupaszon dombordó sírhantra. A szárazon zörgő rózsákat, az újra kinőtt gazt most hideg, fehér dér borította, egészen meggémberedtek az ujjai, amíg mindent rendbe rakott, és letette a kis koszorút meg a tizenkét szál hófehér krizantémot. Még tegnap este vett meg mindent a lakótelepi virágboltban, nehogy reggel kelljen bíbelődni a vásárlással. Aztán meggyújtotta a mécsest. Szerencsére nem fújt a szél, azzal legalább nem gyúlt meg a baja. Amikor mindennel végzett, elégedetten nézett végig a kis kerek koszorún, a mécses pirosan gömbölyödő burkának oltalmában lobogó lángon, de legfőképpen a krizantémok fehér, kerek gömbjén, amelyek úgy festettek, mintha most bújtak volna elő a föld méhéből. Az anyja is mindig így tett mindenszentekkor, amíg odahaza

élt a falujában. A koszorút persze maga kötötte, maga vágta hozzá a fenyőágot, maga szedte a fenyőtobozt a házuk feletti erdőben, régi, lyukas fazekakban, törött cserepekben maga bújtatta, nevelte a tizenkét szál krizantémot, egyet-egyét az év minden hónapjára, mécses helyett pedig egyszerű fehér gyertyát vett, és mindezzel már kora reggel kizarándokolt a temetőbe. Először a nagyszülei, utóbb pedig már az apja sírjához is. Aztán amikor többé már nem tudott egyedül meglenni, magukhoz vették a városba. Ennek idestova négy esztendeje. De soha nem szokott meg igazán náluk. Különösen ilyenkor, mindenszentek táján fogta el a nyugtalanság, ilyenkor sehol nem találta a helyét, fel-alá járt a lakás tömlőcében, és egyre csak azt hajtogatta:

- Mit keresek én itt, amikor otthon apáddal senki nem törődik? Már rég besüppedt a sírja, rég belepte a gaz meg a gyom. Micsoda szégyen! Uram isten, vajon mit szólnak hozzá az emberek? Én is úgy fogok járni, mint ő, tudom én azt. Majd elkapartok egy nagy temetőben, mint valami kutyát, aztán felém se néztek. Ő ott maradt magára holtában, én meg itt fogok magamra maradni.

Amikor nagybeteg lett, megfogadtatta vele, hogy legalább halottak napján megadja neki a tisztességet minden évben. Legalább a tizenkét szál krizantémot. És az apja sírját is rendben tartja, ahogy tudja, ahogy ilyen messziről lehet. Abba könnyen belenyugodott, hogy melléje már úgysem kerül vissza, merthogy mindenkit ott kell eltemetni, ahol meghalt, a halott embert Isten ellen való vétek zötyögős földi utakon fuvarozni, annak más útjai vannak.

A koszorú, a mécses és legfőképpen a tizenkét szál krizantém miatt hagyta most egyedül a gyereket, amit persze nem volna szabad. Gyereket, tüzet, betegget nem hagyunk magára, mondogatta mindig az anyja, és lám, most éppen ezt szegte meg, és éppen őmiatta. De ha már az első évben nem tartja meg az ígéretét, akkor hozzászokik, és később még inkább nem fogja megtartani. Ismeri magát. Kénytelen volt megszegni az anyja tanítását, hiszen hétköznap egyszerűen nem ér rá, már hét óra előtt ott kell lenniük az óvodában, aztán rohan dolgozni az iskolába, ahová fél nyolcra kell beérnie, és ahonnan csak késő délután szabadul. Akkor megint rohanás az óvodába, rohanás haza, útközben vagy utána bevásárlás, otthon vacsorafőzés, és a kiapadhatatlan apró-cseprő dolgok elvégzése. Ha jól belegondol, az egész élete ilyen csupa kell meg muszáj meg illik, a lehetre vagy a szabadra jóformán alig marad ideje. Meg különben is, a temetőbe mindenszentekkor szokás elmenni, nem máskor, csakis mindenszentekkor. A karácsonyt meg a húsvétot sem lehet máskor megünnepelni, csak karácsonykor meg húsvétkor, a születésnap helyett sem lehet egy alkalmasabb napot kitalálni. A napján tartják meg a vásárt.

Úristen! Háromnegyed kilenc. Nem számolta, de a lakótelepig jó pár megálló van még hátra. Nyolc óra helyett kilencre sem lesz otthon. És mennyien szállnak le meg fel minden megállóban, mintha minden összeesküdött volna ellene. Eddig három közlekedési lámpán mentek keresztül, és mind a háromhoz pont piroskor értek, legalább két percet kellett várni mindegyiknél. A gyerek most már biztosan felébredt. Ezt tapasztalatból tudja. Hét közben az óvoda miatt

korán kell kelnie, mindig álmosan ébred, ezért, ha csak teheti, tovább alszik. De most már biztosan felébredt. Még jó, hogy szólt a szomszédasszonynak. Kulcsot is adott neki. Ahogy ez eszébe jutott, kissé megnyugodott. Tegnap este ment át hozzá, miután a mécses meg a koszorút elpakolta egy táskába, aztán vizet töltött egy nagy vázába, és beleállította a krizantémokat. Igen, a szomszédasszonynak a lelkére kötötte, hogy nyolc óra tájban feltétlenül nézzen be a gyerekhez, ha addig ő nem lesz otthon. De igazán azért nem lehet megbízni benne. Nagyon rendes teremtés ugyan, csak beteges, feledékeny, és a legtöbbször inkább ő szorul segítségre. Rá is szokott nézni esténként, rendszeresen bevásárol neki, mert nincs senki rokona, ismerőse az egy fián kívül, az meg nemigen törődik vele, feléje se néz, a színét se látni néha hónapokig, pedig itt lakik valahol a környéken.

Megint az anyja jutott az eszébe. Meg az intelmei. Gyereket, tüzet, beteget nem hagyunk magára. És azok a szerencsétlenségek, amik elmondása szerint az ilyen mulasztásokból megestek. Azelőtt inkább csak rémtörténeteknek tartotta őket, egy idő óta viszont hinni kezdett bennük. Most meg különösen. Hogy egyszer egy magára hagyott gyerek babszemet nyelt, ami megakadt a torkán, és megfulladt tőle. Egy másik meg lúgot ivott. Erre az eshetőségre is gondolt, és a tegnapi készülődés közben mindent jól elrakott, elzárt, bezárt, becsukott, feltett a szekrény tetejére, még a mosószeret is a fürdőszobából. Most gondolataiban kutatva újabb és újabb veszélyforrásokat fedezett fel. A konnektorokat. A gáztűzhelyt. Egyszer bevásárlás közben maga is tanúja volt egy majdnem rettenetes végződő esetnek, amit most hirtelen olyan világosan vélt látni és hallani, mintha csak tegnap történt volna az egész. A pénztár előtt hosszan kigyózó sor legvégén állt, amikor előlről egyszer csak kétségbeesett jajveszékelés és furcsán fulladozó gyereksírás hangzott fel. A sorban pánik tört ki, a hátul állók csak annyit hallottak, hogy orvost keresnek, aztán feladva a helyét, egymás hegyénhátán mindenki előrefurakodott a pénztárhoz, ahol egy középkorú asszony egy karon ülő forma gyereket tartott fejfelé, időnként óvatosan megrázta, és aprókat ütött a hátára. A gyerek visítva levegő után kapkodott, mellettük egy fiatal nő kétségbeesetten tördelte a kezét, aztán egyszer csak ölbe kapta a kicsit, megkönnyebbülten magához szorította, az asszony lehajolt, felvett valamit a földről, átadta a fiatal nőnek, és a lelkére beszélve elindult vele kifelé.

– Micsoda anyák vannak! – adta tovább hátrafelé a hírt valaki az előbbre toladók közül. – A jegygyűrűjét adta oda játszani a gyereknek, az meg a szájába vette, és a torkán akadt.

– Mindjárt gondoltam, hogy nem a gyerek húzta le – felelt rá valaki.

– Még szerencse, hogy egy ápolónő állt mögöttük. Az tudta, mit kell ilyenkor tenni. Különben nagy baj lehetett volna.

– Megáll az ész! Szóval csak úgy odaadta neki.

– Aztán majd megnézheti magát, ha nagy korában a fejére nő.

– Ezt a szemtelenséget! Álljon vissza a helyére! Mögöttem volt a sorban!

– Micsoda? Maga nem tudja, mit beszél!

- Maga nem tudja, mit beszél!
- Micsoda emberek vannak!
- Szégyellje magát!
- Maga szégyellje magát.

Önkéntelenül a jegygyűrűjére pillantott. Legalább ez a veszély nem fenyegeti, ez itt van az ujján. A jobb gyűrűsujján. Olyan szorosan, hogy még lehúzni is nehéz. A férje viszont messze van. Amióta a társával sikerült egy kamiont vásárolniuk, és közösen fuvarozni kezdtek, szinte folyton a világot járja. Ha esik, ha fúj. Se húsvétot, se karácsonyt nem ismernek, mindenszentekről meg hasonlóról nem is beszélve. Az náluk nem ünnep, de még csak nem is munkaszüneti nap. Most éppen Lengyelországba mentek, ez az egyik legjobb útvo-naluk. Hosszú ideje állandó szerződésük van egy céggel oda is meg vissza is. Az ilyet meg kell becsülni. Oda gyümölcsöt vittek, vissza bútort hoznak. Ha az ilyen ünnepnapok meg általában a halottak szóba kerülnek, a férje csak legyint, és azt mondja, hogy az élőkkel kell foglalkozni, nem a holtakkal. Azok nyugod-janak békében. Lát ő eleget belőlük temetetlenül az országutakon meg az autó-pályákon. Úgy sem festenek valami jól. Ha nagy néha otthon van, és ráér, a vi-lágért sem hajlandó kocsiba ülni a kedvéért, hogy esetleg együtt meglátogassák az apja sírját, de még az ő szüleiét sem. Inkább pihen. Azt mondja, hagyja nyug-ton. Vezet ő eleget. Neki ez a kikapcsolódás. Hogy nem kell autóba ülnie. Ezen néha össze is kapnak, máskülönben nem panaszkodhat rá, máskülönben jó ember, jó apa, kenyérre lehetne kenni. És szépen is keres, most éppen azt ter-vezik, hogy neki is vesznek valami kisebb kocsit, valami használtat, amivel megkönnyítheti a reggeli rohanását. Azzal vihetné és hozhatná a gyereket, az-zal mehetne a munkahelyére, azzal mehetne bevásárolni... sőt, azzal még mesz-szebbre is könnyen eljutna. Akár haza is, az üresen álló házba, ahol már ki tudja, mióta nem jártak. Hogy nézhet az ki! Te jó ég! Ráadásul nem lenne ki-szolgáltatva mindenféle nyitva meg zárva tartásnak, menetrendnek, járatkima-radásnak meg piros lámpának. Meg a férje rigolyáinak. Persze, előtte még meg kell szereznie a jogosítványt, jelentkezett is már egy ismerős oktatónál a tan-folyamra, és ha addig él is, elvégzi a nyáron. A vakációban egy kicsit több lesz az ideje, akkor egy kicsit fel tud majd lélegezni. Ösztönösen ismét az órájára pil-lantott. A kis és nagy mutató derékszőge pont a kilencet jelezte. Na, és ha sike-rül jól eladniuk a házat, amiről az anyja hallani sem akart, ezért egyelőre ő sem sietteti... Ha majd később sikerül jól eladni a házat, előbb-utóbb ebből a beton-rengetegből is kiszabadulnak. Igaz, most még annak is örülnek, hogy hosszú albérletezés után már ötödik éve a sajátjukban lakhatnak. Még ha ilyen helyen is, de legalább a sajátjukban.

Hirtelen feleszmélt ide-oda csapongó gondolatatiból. Csak nem szalasztotta el a leszállást? De nem. A busz éppen a hőközpont előtt állt meg, ahonnan az egész lakótelep a meleg vizet és a fűtést kapja. Sőt azt is tervezik, hogy a meleg vizet kihasználva egy élményfürdőt építenek ide. Éppen a tegnapi újságban ol-vasta, hogy egy gyereket magára hagytak a szülei egy ilyen élményfürdőben, és

belefulladt. Szent Isten! Mi van, ha bemegy a fürdőszobába és megengedi a vizet! Szóval ez még csak a hőközpont. Majd a következőnél kell leszállnia. Előlről hangos szóváltás hallatszik, a sofőr egy felszálló utassal szólalkozhatott össze, a szófoszlányokból nem lehet érteni pontosan, hogy min, szinte egy örökkévalóságnak tűnik, amíg tisztázódik a helyzet, és végre elindulnak gyötrelmeinek utolsó stációja felé. Most már mintha tükön ült volna. Gyorsan felpattant, megnyomta a jelzőgombot, és a biztonság kedvéért szorosán odaállt az ajtó mellé.

A tízemeletes házak hatalmas gyufásdobozként meredtek ki előtte a földből. A harmadik az övék. De hiába kereste a szemével, innen még nem látta. Felpillantott a gyufásdobozokra, hátha felettük át tud jutni a tekintetével. Még soha nem nézett így fel rájuk, még soha nem látta ilyen ijesztőnek őket. Mintha imbolyognának, és rá akarnának dőlni. Mint gyerekkorában a házuk előtt a szélben a jegenyék. Olyankor félt is elmenni alattuk. Mindig azt hitte róluk, hogy valahonnan a magasból, ahová felnyúlnak, valaki csendben figyel, aki most valamiért éppen megharagudott rá, és csóválja a fejét. Talán tényleg mindenkit figyelnek csendben valahonnan a magasból. Még ezen a lakótelepen is. Futni kezdett. A harmadik gyufásdoboz sarkától megpillantotta a lépcsőházukat. Egy mentő fehérlett előtte kéken villogó lámpával. Körülötte kisebb csődület.

- Várjanak! - kiáltotta messziről.

Mire odaért, már zihálva szedte a levegőt. Éppen becsukták a kocsis hátsó ajtaját. A körülállók között észrevette a közvetlenül alattuk lakó nőt.

- Ki az? - kérdezte rémülten.

- Hát a maga szomszédasszonya. Azt mondják, már hajnalban lett rosszul. Még jó, hogy pont eljött hozzá a fia. Az hívta a mentőt.

A megkönnyebbülés és a rémület egyszerre lett úrrá rajta. A lifthez rohant, az persze éppen fent vesztegelt valahol a tizediken.

- Gyere már, gyere már, gyere már végre! - toporzékolt. Már éppen azon volt, hogy gyalog indul neki a lépcsőnek, amikor odafentről biztató csörömpölés, dübörgés, csattogás hallatszott. De megint szinte örökkévalóságnak érezte, amíg a hatalmas kas leérkezett, és nehézkesen kinyílt az ajtaja, majd ugyanolyan lassan, súlyosan bezárult mögötte, miközben megállás nélkül nyomkodta a nyolcas gombot.

A cikcakkos, keskeny kulcslyukba máskor is nehezen talált bele, most úgy remegett a keze, hogy csak a sokadik próbálkozásra sikerült. Mielőtt elfordította volna a kulcsot, egy pillanatig az ajtóra tapasztotta a fülét. Hallgatózott. Odabent csend volt. Óvatosan benyomta az ajtót, ami azonban egyszer csak elakadt valamiben, de a keskeny résen át így is be tudott férkőzni a szűk előszobába. Az ajtó mögött ott feküdt a gyerek összegömbölyödve, mint valami húséges házörző. Letérdelt hozzá, végigtapogatta, végigsimogatta, hogy megvan-e mindene. Aztán felvette, gyengéden magához ölelte, és elindult vele a szobába. A kisfiú közben felébredt, és mintha egy álmában elkezdett mondatot mentett volna át az ébrenlétbe, könnyes arccal, szemrehányó tekintettel, azt mondta:

- Anya, hová mentél?

Nomen est omen

1.

Ha valaki éppen olyan kedvemben talál, és megkérdezi tőlem, mennyi az idő, azt mondom neki:

– Pontosan annyi, mint aznap ilyenkor volt. Csak éppen hatvan évvel több.

Ha jól számolom...

Ilyenkor rögtön eszembe jut az a távoli világ, ahonnan jöttem, és ami már régóta nem létezik. Az a távoli világ, ahol olyan különös emberek laktak, akik a biztos menedék hiányában óvatosságból nemcsak az egyenes választ kerülték ki nagy ívben, hanem még a kérdést is. Ha valakit az utcán megszólítottak, hová megy, így felelt:

– Csak ide a szomszédba, bolhát akasztani.

Ha azután afelől tudakozódtak, hogy van, úgy felháborodott rajta, mint valami sértésen:

– Majd éppen neked fogom megmondani!

Ha az illető harapósabb kedvében volt, még tódított is rajta egyet:

– Mi közöd hozzá?

És ha véletlenül még azt is megkérdezték tőle, mennyi az idő, ezt válaszolta:

– Pont annyi, mint tegnap ilyenkor. Csak huszonnégy órával több.

A dohányosok így kunyeráltak egymástól cigarettát:

– Szívjunk egyformát!

Az eszesebbje ezt versben még tovább tudta cifrázni:

Édes komám, kedves komám,
Kettőt kölykezett a kutyám.
Egyik Pipa, másik dohány,
Gyűjtsunk rája édes komám!

Aztán a háború után egyszerre csak híre terjedt, hogy valahol odafent nagyon meg akarnak szabadulni az ilyen agyafúrt, kiismerhetetlen népségtől, akiknek nem lehet eligazodni a beszédén, és hamarosan visszatelepitik őket oda, ahonnan jöttek. Állítólag van, ahol már el is kezdték, és csak idő kérdése, mikor jutnak el ideig. Akkor majd elmegy a kedvük az idétlenkedéstől. Mint ahogy kezdett is elmenni. Lassanként senkit nem érdekelt többé, ki hová megy, ki hogyan van, mennyi a pontos idő, de még az sem, hogy ki milyen cigarettát szív. Így aztán azzal sem vághatott vissza senki, hogy bolhát megy akasztani, hogy senkinek semmi köze a hogylétéhez, meg hogy éppen annyi az idő, mint

tegnap ilyenkor, vagy hogy szívjanak egyforma cigarettát. Legfeljebb ennyit vetettek oda egymásnak foghegyről:

– Mi vajon mikor kerülünk sorra?

Erre a kérdésre persze nem jött semmiféle furfangos válasz, legfeljebb csak olyasvalami, hogy várjuk ki a végét! Hátha... Sokáig úgy is látszott, hátha... Tovább nem merték mondani. Aztán egy idő múlva már-már fellélegeztek. Hátha tényleg megfeledkeztek róluk. De ami késett, az nem múltott, csak két kerek esztendő elhúzódtott.

Azalatt apám legalább elintézhette a névváltoztatást.

A név sokaknak most hirtelen a bizonytalanság menedéke lett, azé a bizonytalanságé, amely a dolgok megértésének hiányában nem tudta vagy nem akarta felfogni a lényegét. Voltak, akik ezt a menedéket a pincében vagy a padláson, a közeli erdőben vagy a messzi városokban találták meg, ahová bevetették magukat, és várták a veszély elmúlását. Apám velünk, gyerekekkel, anyámmal, öregapámmal, a lovaival, szekereivel meg a tíz hold földünkkel nem tudott hova lenni. Ezért jobb híján a bizonytalanság menedékét választotta. A névváltoztatást. De csak a biztonság kedvéért. Mert a legfőbb reménysége mégis anyám volt, akit a katonáskodása alatt ismert meg, és hozott haza feleségnek. Őt csak nem telepíthetik ki. Ő nem azok közül való, akiknek a szaván nem lehet eligazodni. És ha őt nem, akkor a családját sem.

Anyám eleinte maga sem tudott eligazodni az itteniek kiismerhetetlen beszédén, akárcsak öregapám az övén, idővel viszont egyre inkább szót értettek. A mindennapi munka közben valami furcsa, kettős keveréknyelven, összefűzetlen szavakkal, biccentéssel, fejrázással, kézzel-lábbal érintkeztek egymással és tanultak egymástól.

– Megvan a Stall meg a Mist meg a Stroh? – kérdezte anyám kora reggel, fejés előtt, mert a rövid szavakat hamar megtanulta.

– Meg – felelte öregapám, mert a rövid szavakkal neki sem volt gondja. A tévedések elkerülése végett még bólogatott is hozzá: igen, az istállóban kitrágyázott és megalmazott. Lehet fejni.

– Schnell! – sürgette anyám, miután leszűrte a tejet, és a kezébe adta a nagy, kék kannát.

– In die csarnok. Szabolcs in die óvoda – nyugtatta meg öregapám a három kölcsönvett szóval, mert az ő beszédében egyik se fordult elő, és máris indult a tejjel a csarnokba, ahová legkésőbb nyolcra oda kellett érni, velem meg az óvodába, hogy az iskola előtt szokjak hozzá a többi gyerekhez. Ott fél kilenckor volt a reggeli.

– Snapsz? – kérdezte anyám két nyelven délben, a leves előtt.

– Ja – felelte öregapám, ugyancsak két nyelven, mert a leves előtt mindig megivott egy kupica pálinkát.

– Jó éjszakát – köszönt el anyám késő este, amikor már nagyon elfáradt, és aznapra nem maradt több ereje a nyelvtanuláshoz.

– Gute Nacht – felelte öregapám, mert ő még jobban elfáradt, és neki is elege volt az aznapi nyelvleleckéből

Csak az állatokkal beszéltek egy nyelven. A hóka homlokú lovunk mindket-
tőjüknek Csillag, a fekete szőrű Bogár volt, a hófehér tehenünk Hattyú, a vir-
gonc kis pulikutyánk pedig Fityisz. Ez korábban nem tűnt fel senkinek. Most
viszont apám erőt meríthetett belőle. Ha már az állatok is mind ilyen közös
névre hallgatnak...

A faluban amúgy se volt nehéz más nevet szereznii azon felül, amit ki-ki
törvényes úton örökölt. Hogy könnyebben kiismerjék magukat a sok egyforma
ember között, volt, akit ráadásul sántának, vörösnek, kopasznak, kancsalnak,
kacskának, púposnak, kisnek, nagynak, kövérnek vagy soványnak hívtak. Aki
egyenesen járt, akinek volt haja, és ha volt, nem volt vörös, aki nem kancsalított,
akinek nem volt görbe a keze vagy a háta, aki nem volt se túl alacsony, se túl
magas, aki éppen annyit nyomot, amennyit egy normális embertől elvártak,
arra is ráragadt előbb-utóbb egy sokat ismételt szava, egy elszólása, egy beszéd-
hibája vagy más ilyesmi, mint kutyára a bogáncs. Csak a mi nevünkre nem. Az
egymagában büszkélkedett emberemlékezet óta, és most mégis meg kellett
szabadulni tőle. Én hét-nyolc éves körül voltam akkoriban, már éppen elég nagy
hozzá, hogy ma is mindenre emlékezzem, ami körülöttem történt, és még éppen
elég kicsi, hogy semmit ne értsek az egészből. A nevem csak annyiban érdekelt,
hogy így csúfoltak miatta: Mit sütsz, kis Schütz? Ami persze nem zavart külö-
nösebben, mert a gyerekek legalább olyan leleményesek voltak a nevek kiforga-
tásában, mint a felnőttek a megkülönböztetésükben, így aztán szinte mindenkit
szekáltak, de leginkább a keresztnévvel: Jóska, poloska, felmászott a toronyba,
megkérdezte hány óra, meg hogy András, kopog a padlás, vagy Antal, betakar-
lak egy hanttal. Nekem a családneveimet pécézték ki, a családnevünket, amitől
most apám hirtelen meg akart szabadulni.

Tapasztalatszerzés céljából először is elment azokhoz az ismerősökhöz, akik
a könnyebb boldogulás végett még régebben nevet váltottak. Akadt közöttük
hivatalnok, vasutas, újdonsült rendőr meg egy öregember, aki még egy háború-
val előbb kapott vitézségi érmet, és amiatt kellett máshogyan hívni. Ők a hiva-
taluk meg a hősiességük miatt biztonságban érezhették magukat. Apám hős-
ködni soha nem hősködött, hivatala pedig az istálló, a rét, a mező meg a föld
volt, az nem mentett meg senkit, nem mentett fel semmi alól, csak dolgoztatott.
Így egyedül a dolog gyakorlati része felől tudakozódhatott tőlük. Mi kell hozzá,
mennyibe kerül, hová, kihez kell elmenni, meddig tart körülbelül az egész her-
cehurca?

A paptól és az iskolaigazgatótól a dolog elméleti részéhez kért tanácsot. Ka-
pott is bőven. Kezdetben a dolog könnyebbik végével próbálkozott. Hogy ment-
se a menthető. Mi lenne, ha megtartaná a régit, mindenféle cifraság nélkül.
Süc. Az nem ér semmit, mondták mind a ketten. Mi az, hogy Süc? Annak sem-
mi értelme. Azzal csak ott lenne, ahol a part szakad. Hosszas tépelődés után
végül két lehetőségben maradtak. Az egyik a Szűcs volt, ami ugye szinte ugyan-
úgy hangzik, mint a Schütz, így meg sem éreznénk, hogy új nevünk van. Majd-
nem olyan lenne, mint Urunk színeváltozása a kenyérben és borban. Az és

mégsem az. Egy kis formáság az egész. Mondta a pap. A másik ajánlat a Szécsényi lett, ami ilyen zavaros időkben nagyon jól jöhet, hiszen a történelemben sok nagy embert hívták így. Köztük a legnagyobbat is. Igaz, hogy grófok voltak, ami manapság nem valami jó ajánlólevél. Mondta az iskolaigazgató. A hivatalban ezt a választást el is vetették azzal az indokkal, hogy egy ilyen történelmi nevet nem vehet fel boldog-boldogtalan, még ha másképpen is írja. Így hát maradt a Szűcs, és egy szép napon arra ébredtem, hogy Szűcs Szabolcs vagyok. Szabolcs persze annak idején az anyám akaratából lettem, errefelé ez előtt azt se tudták, hogy egyáltalán létezik ilyen. Ettől a reggeltől fogva csúfolni is úgy kezdtek, hogy mit sütsz, kis szűcs. Tényleg, nemigen lehetett érezni a különbséget a korábbihoz képest. Én legalább is nem éreztem. Mintha semmi nem változott volna.

Pedig dehogynem változott! A kitelepítés ezalatt már itt járt a szomszéd faluban, amivel úgy különben mindig nagy vetélkedésben voltak az itteniek, rájuk céloztak azzal is, hogy mennek a szomszédba bolhát akasztani, mert ott állítólag valamikor régen akasztással akartak megszabadulni az elszaporodott bolhától. Szóval a kitelepítés már itt járt a szomszédban, és nemcsak itt járt, de magával is ragadott onnan kétszáz embert, akik sok hercehurca után végül rajta maradtak a listán, mert az ő beszédükön lehetett a legnehezebben eligazodni. A helyükre hamarosan felvidékiek érkeztek. A minisztériumi kitelepítő bizottság helyi tagja, a gyógyszerész kapta feladatul a fogadásukat és elosztásukat az üresen maradt házakban. Ez a folyton nyüzsgő patikus bizottsági ténykedése előtt hosszú ideig a falu családneveinek kutatásával vezette le fölös energiáit, és eközben szembesült azzal az érdekességgel, hogy itt kétes származása ellenére mindenkinek milyen jól csengő neve van. Ennek okát a kutatás következő fázisában nyomozta ki. A feltárt adatok szerint a névváltoztatást évtizedekkel korábban a pap végezte el ingyen és bérmentve. A régi anyakönyvekből hamarosan arra is fény derült, hogy a költői lelkületű pap semmit sem bízott a véletlenre, és fantáziájának köszönhetően lett a Lenz Tavaszi, a Hauser Laki, a Geist Szellem, a Kugler Gömbi, a Kerner Magvas, a Hohler Üregi, a Zierfusz Széplábi és így tovább. Mint a tükörben. Így lett mindenki az, és mégsem az. Mert egymás között továbbra is az eredeti nevüket használták, mint a hétköznapi ruhát, papíron, hivatalos ügyekben viszont az újat, mint az ünneplőt. Most pedig a messzi földről érkezett felvidékiek listájának alapos áttanulmányozása közben a patikusnak megdöbbenve kellett tapasztalnia, hogy van közöttük Lenz is, Hauser is, Geiszt is, Kugler is, Kerner is, Hohler is, Zierfusz is, holott az ő beszédükön minden további nélkül el lehetett igazodni, amint arról személyesen is meggyőződhetett. Erre gondolt egyet, és hogy egy kissé vidámbbá tegye annyi vesződéssel járó munkáját, és levezesse még mindig bőségesen buzgó energiáit, a betelepített Lenz családot a kitelepített Tavasziék, a betelepített Hauser családot a kitelepített Lakiék, a betelepített Geiszt családot a kitelepített Szellemék, a betelepített Kugler családot a kitelepített Gömbiek, a betelepített Kerner családot a kitelepített Magvasék, a betelepített Hohler családot Üregiek,

a betelepített Zierfusz családot Széplábiék házában helyezte el. Bizony, nem kevés munkájába került mindezt zökkenőmentesen végrehajtani. Tudós hajlama azonban akkora energiákat szabadított fel benne, hogy még sokáig nem tudott napirendre térni a furcsa eset fölött, amit végül így összegzett magában:

– Ezek megtartották a nevüket, és elhagyták a nyelvüket, azok megtartották a nyelvüket, és elhagyták a nevüket. – És még azt is hozzágondolta, hogy nem sokat értek el vele... Ezeket onnan kergették el, azokat innen. Egyik fél sem csinált valami jó üzletet. De ez már az ő bajuk! Neki az számít, hogy az újak is lehetőleg minél gyakrabban megbetegedjenek, és lehetőleg minél többen jöjjenek a patikába, amikor majd minden elrendeződött.

Jó üzletet apám sem csinált. Arról ugyan nincs tudomásom, hogy a mi házunkba egy Schütz nevű család került volna, de az istennyila a szomszéd falu után hamarosan ránk is lecsapott, és mi is felkerültünk a listára. Anyám nem sokat számított. Felajánlották ugyan neki, hogy kettőnk közül az egyik gyerekkel maradhat, talán a legjobb lenne a kislánnyal, de erre olyat mondott az ügyében eljáró bizottsági tagnak, hogy az nem sokat teketóriázott, és rögtön a listára tette. Apám még annyit tudott tenni, hogy potom pénzért eladta a Csillagot, a Bogárt meg a Hattyút, a Fityiszt pedig a szomszédokra bízta, akik valamilyen oknál fogva megúszták a dolgot.

Az indulás napján apám az öreg vekkerünket hajnali negyed ötre állította be, hogy legyen elég idő a pakolódásra meg a rakodásra, meg aztán a szerelvény indulása is negyed ötre volt kitzúve. Délután negyed ötre. Mindig is apám dirigálta az időt a családban, nagy gonddal és óvatosan, azt senki másnak nem engedte át, nehogy valaki jóvátehetetlenül megbolygassa. Most mégis valahogyan túlhúzhatta az órát, mert az a negyed ötös csörgés után fogta magát, és megállt. Erre jó mélyen belesüllyesztette az egyik zsák aljába, hátha valakinek az ellenőrzéskor kedve támadna elemelni. Amilyen időket éltünk!

Nem emelte el senki. Most is itt áll az asztalomon, megkopott zöld színével, megsárgult fehér számlapjával, két fekete, hegyes mutatójával, a kisebbik éppen csak túljutott a négyes római számon, a nagyobbik egyenesen a hármas közepére mutat, mintha keresztül akarná döfni. Itt áll, és örökre negyed öt van rajta. Itt áll, és ha valaki éppen olyan kedvemben talál, és megkérdezi tőlem, mennyi az idő, azt mondom neki:

– Pontosan annyi, mint aznap ilyenkor volt. Csak éppen hatvan évvel több. Ha jól számolom...

Apámnak, anyámnak és öregapámnak fejenként száz kilós poggyászt engedélyeztek, nekünk kettőnknek fejenként ötven kilósat. A szomszéd vitt ki bennünket az állomásra, nyomunkban a Fityisszel, aki az egészségből körülbelül annyit értett, mint én meg a húgom, mi úgy viháncoltunk a csomagokon, mintha elutaznánk valahová, és a kutya is jönne velünk. Csak éppen egy kicsit dideggettünk, mert január kellős közepe volt. A zsákok tetejébe tényleg beletűrtak, mintha csak az órát keresték volna, de hiába. Anyám mindenféle fehérneműt, régi ruhát, ágyhuzatot rakott felülre, jó szorosra tömve, abban kotorásztak egy

kicsit, aztán abbahagyták. A berakodás és a beszállás után ránk csukták a vagon nehéz ajtaját. Sokáig várahoztunk. A húgom sírni kezdett, és enni kért, anyám az ölébe vette. Én apám mellett szorongtam. Olyan sokan voltunk, hogy alig fértünk el, de az ölébe nem vett. Hirtelen velünk együtt nagyot rándult a vagon, mellettünk valaki elővette a zsebóráját, a rácsos vasablakon át beszűrődő félhomályban egész közel vitte a szeméhez, és azt mondta:

- Pont negyed öt. Ahogy mondták.
- Hogyhogy nem vették el? - kérdezte egy hang mögöttem.
- Sikerült megmenteni. Jól eldugtam.

Egyre gyorsabban mentünk, és egyre sötétebb lett, végül már nem láttam semmit. A zsák mélyén rejlő vekkerünk járt a fejemben. Meg ez a zsebóra. Hogy ez is éppen annyit mutat. Csak sokkal kisebb. Talán azért lehetett jól eldugni. És hogy ez jár, a mienk pedig megállt. A vonat kerekei olyan egyformán kattogtak a síneken, mint esténként a ketyegése, amire elaludtam az ágyamban. Másra már nem emlékszem.

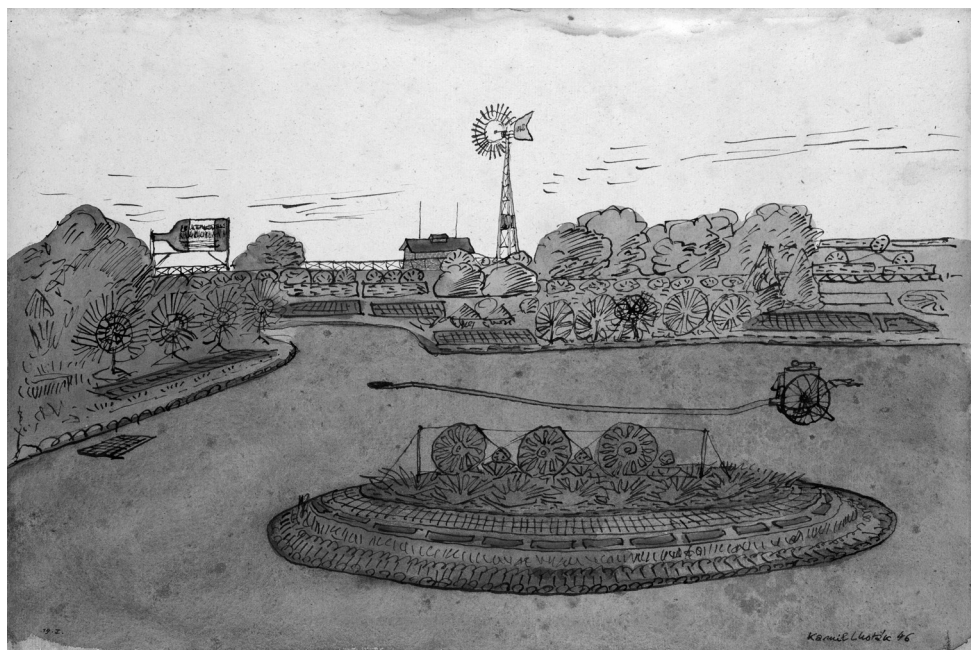
2.

Hátra volt még az a hatvan esztendő. Ha jól számolom. Talán több is, mint hatvan. Arról nem sok mondanivalóm maradt. Apám könnyebben megszokott az új helyen, anyám és öregapám viszont annál nehezebben. Anyám azért vágyott vissza, arra panaszkodott folyton, hogy odahaza sem tudta ugyan az ottani beszédet, de legalább értette az embereket. Öregapám meg arra, hogy hiába tudja itt a beszédet, az embereket mégsem érti. Én magam egész szép karriert futottam be. Nyelvpedagógus lettem. Nem, nem nyelvtanár, hanem nyelvpedagógus. A kettőt a laikusok többnyire összetévesztik. Szóval nyelvpedagógus. Életre szóló kutatási területem a kétnyelvűség hatása volt a személyiség fejlődésére. Ebből írtam a kisdoktori disszertációm, summa cum laude, majd utána a kandidátusi értekezésem, szintén summa cum laude. És ennek köszönhettem a kandidátusi címemet. Intézeti szobám ajtaján több mint három évtizeden át ott díszelgett a szépen metszett névtáblám: Dr. SZABOLCS SZŰCS KANDIDAT DER SPRACHPÄDAGOGISCHEN WISSENSCHAFTEN. Az idők folyamán állandóan cserélődő kollégáimnak és tanítványaimnak folyamatosan különórákat kellett tartanom a nevemben szereplő betűhalmazok helyes kiejtéséről. Kevés eredménnyel. Ha látszólag már mindent értettek, akkor maradt a reménytelenül hosszú ú, amivel végképp nem boldogultak. Mert azt én mindig szigorúan hosszan írtam és ejtettem. Az eszembe se jutott, hogy akár egy vesszőt is változtassak. Vagy visszacsináljam. Csak hadd szenvedjenek, gondoltam magamban. Ha már mással nem tudom, ezzel bosszulom meg a rajtunk esett sérelmeket a világon. Mint valami láthatatlan ellenségem. Ezzel állok bosszút minden volt, létező és leendő bizottságon névváltoztatási kálváriánkért, kitelepítésünkért, anyám és öregapám magára maradásáért, a Csillagért, a Bo-

gárért, a Hattyúért meg a Fityiszért, aki azt hitte, hogy velünk jöhet. Ezzel állok bosszút azért a rég odalett világot, a bolhaakasztással, a közösen szívott cigarettákkal, ahol a Jósáknak azt válaszolták, hogy annyi, mint tegnap ilyenkor, ahol az Andrások félelmükben a kopogó padláson bujkáltak, az Antalok pedig hant alatt nyugszanak, és ahol mindig egy nappal korábban volt, csak éppen huszonnégy órával több. És ez a bosszúm most már hosszú távra be van biztosítva. Az egyetlen fiam is Szűcs maradt, szigorúan hosszú ú-vel, és Szabolcs lett. Akárcsak az unokám. Mindig is fiús család voltunk. Ha minden jól megy, heted-ízigen megtorolhatjuk a rajtunk esett sérelmet. Harmadízigen már eljutotunk. Így aztán bizakodva tekinthetünk a közeljövőbe... Messzebbre nemigen látok el. Nem is akarok.

Ha pedig valaki véletlenül megkérdezi, mennyi az idő, és éppen olyan kedvemben talál, azt mondom neki:

- Pontosan annyi, mint aznap ilyenkor volt. Csak éppen hatvan évvel több. Ha jól számolom...

Kamil Lhoták: Kertgép (tinta, festék, papír, 1946)